

Allò que s'estroneja amb la clausura política de l'Institut d'Estudis Catalans

Jordi Renom i Pinsach

Departament de Metodologia de les Ciències del Comportament,
Facultat de Psicologia, Universitat de Barcelona.

1. Introducció

En el marc dels actes i celebracions del primer centenari de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) presentem una sèrie de reflexions al voltant del que va representar en el camp de la psicologia el tancament de l'Institut l'any 1939.

Si hi ha hagut una època clau en la història de la psicologia feta a Catalunya, es pot situar precisament en els anys anteriors al tancament forçat de l'Institut. A més, els trets distintius d'aquell moment no poden ser més actuals, ja que avui els anomenem *recerca*, *innovació* i *desenvolupament*, combinats amb un intens esperit de connexió amb la societat i d'obertura a l'exterior del país.

També es detecten coincidències entre aquella «psicologia» i alguns dels punts de la Declaració de l'IEC sobre Consideracions introductòries referides a La recerca i el desenvolupament dels pobles (21 d'octubre de 2004). Deixant de banda els anys de distància, ens referim a temes com la penetració de la ciència en totes les activitats humanes i als efectes aplicats, a curt termini, de la recerca científica. Ambdós factors ja eren presents també en la psicologia d'aquella època.

En un altre document de l'Institut, el Report de la Recerca a Catalunya (1990-1995) dedicat a la psicologia, hom diu que «la psicologia catalana no existeix i que, en tot cas, existeixen una psicologia internacional i una altra d'espanyola fetes a Barcelona». Malgrat aquesta herència, que és la nostra realitat, a Catalunya durant els anys vint i trenta del segle XX la psicologia va gaudir d'un ràpid desenvolupament, fruit d'una combinació de factors difícilment repetible. Malgrat la novetat, aquesta disciplina científica va tenir una presència sorprenent en la societat d'aquell temps i, de retruc, també va situar l'anomenada Escola de Barcelona o la Psicotècnia Catalana en el mapa de la psicologia científica internacional del moment. Dos factors varen ser cabdals en el bon resultat de la combinació. Un, la manera en què es va anar produint el trànsit de la fisiologia a la psicotècnia i a la psicologia aplicada que cercaven efectes directes i solucions pràctiques en els camps laboral i educatiu. L'altre, la sensibilitat d'una sèrie d'institucions, recercadors i professionals conscients de la utilitat de la psicologia, però també de la necessitat d'una metodologia científica que permetés estudiar objectivament els fenòmens psicològics i garantir-ne la seva aplicació. De fet, aquesta necessitat en comportava d'altres de base, com per exemple disposar d'informació rigorosa fonamentada en dades objectives, quantificades i fiables. Això explica l'interès dels psicòlegs d'aquella època per la mesura psicològica de la qual ja hi havia tradició a Catalunya. Autors de referència tan diferents com Eugeni d'Ors, Emili Mira i Alexandre Galí coincidien en aquesta necessitat en un temps on la mesura psicològica s'estava desenvolupant bàsicament a l'estranger. Fruit d'aquesta sensibilitat, aviat també es va difondre a Catalunya on, en poc temps, la psicometria i l'antropometria es combinaren per tal de conèixer els trets descriptius de cada individu. Paradoxalment, en una època en què moltes disciplines científiques encara patien de força mancances metodològiques, a Catalunya es procurava treballar ja en condicions similars tant amb l'índex de robustesa (físic) com el d'intel·ligència (psicològic).

Aquestes primeres referències són només una introducció al que, en acabat, abordarem amb més profunditat. Tot i que l'element de referència serà el tancament de l'IEC, aquest esdeveniment durà a considerar-ne d'altres, d'anteriors i de posteriors, sovint indirectament relacionats amb aquest fet. Es tracta, doncs, de traçar una visió històrica d'una etapa de la psicologia marcada per una manera de fer i uns valors en línia amb els quals al 1907 varen motivar la creació de l'Institut, com eren el rigor científic, la catalanitat i l'obertura internacional, i que, malauradament, també van desaparèixer arran del seu tancament polític trenta-dos anys més tard.

2. Els començaments

L'any 1907 Enric Prat de la Riba assumeix la presidència de la Diputació Provincial de Barcelona. És un moment de canvis i d'un fort interès per transformar la societat catalana des de diversos fronts. Dues de les eines per a aconseguir-ho eren la millora de l'educació, mit-

jançant la renovació pedagògica, i la creació d'entitats que dinamitzessin la vida cultural i científica del país. Entre d'altres iniciatives, aquell mateix any es va crear l'Institut d'Estudis Catalans amb l'objectiu d'incentivar la cultura i la recerca científica, tasca que per un retard històric no es duia a terme des de la universitat.

Per entendre l'interès d'aquestes mesures n'hi ha prou a considerar el moment en què es produïen, uns anys caracteritzats per la incessant industrialització del país, taxes d'analfabetisme alarmants, a inicis del segle properes al 70 %, disturbis al carrer, a més de la misèria de moltes llars, les epidèmies de tifus i les malalties respiratòries que incidien especialment entre els més joves. En aquest escenari, Prat de la Riba va constatar que la Diputació no tenia competències en l'ensenyament primari ni en el secundari, però que sí podia intervenir en el camp de la formació tècnica dels obrers i en la qualificació dels aprenents. Aquesta seria l'oportunitat que indirectament afavoriria el desenvolupament de la psicologia a Catalunya. Malgrat no ser una disciplina coneguda ni present en les seccions de l'IEC acabat de crear, va acabar, però, sent una peça important en el procés de la transformació social, a més de punt de cruïlla de persones, institucions i sensibilitats diverses.

Mentre, lluny del país, prenien forma les primeres accions de caire institucional amb valor psicològic orientades a afrontar els mateixos reptes de transformació social que preocupaven els dirigents catalans. En el canvi de segle a Berlín (1898), Bèlgica (1899) i Munic (1902) es van crear els primers serveis d'informació i orientació professionals per als treballadors. Als Estats Units, l'enginyer Frank Parsons fundà a Boston el Breadwinner Institute i el Vocational Bureau, que més endavant seria un referent per als psicòlegs catalans. També va ser pionera la creació el mateix 1907 de la National Society for the Promotion of Industrial Education (NSPIE), que fins al 1921 tindria molta força en aquell país, i al Regne Unit, durant el 1908, es fundaren els Juvenile Advisory Committees amb intencions similars. Tots aquests són alguns exemples pioners de com es van començar a valorar les aportacions de la psicologia en l'àmbit del treball i, en concret, mitjançant la informació i l'orientació.

Val a dir des d'ara que el procés d'evolució de la psicologia a Catalunya va mantenir sempre un esperit de mirada enfora, cap a d'altres països de referència, i que aviat es va convertir en un centre d'interès compartit per intel·lectuals i professionals prominents de disciplines com la medicina, la biologia, la pedagogia, l'enginyeria, el dret, etc.

Seguint els corrents de l'estranger, es va crear el Museo Social (MS) de la Diputació de Barcelona del qual va ser director Cebrià Montoliu i secretari, l'advocat Josep M. Ruiz Castellà. L'MS tenia per finalitat l'anàlisi de la situació social i laboral a Catalunya, a més d'oferir informació i assessorament als treballadors sobre el món laboral. Els «clients» de l'MS eren els futurs aprenents d'oficis i les seves famílies en el moment en què nois i noies havien de triar la seva feina. Aquesta era una decisió vital en una època amb molta precarietat en què els joves es «col·locaven» bé o malament de per vida.

Junt amb aquesta iniciativa, n'hi va haver d'altres, com el projecte de Puig i Cadafalch per a la reestructuració de l'Escola Lliure Provincial d'Arts i Oficis, que després va conduir a la creació de l'Escola Elemental del Treball, situada a l'antiga fàbrica tèxtil de Can Batlló. Constituïda la Mancomunitat (6 d'abril de 1914) també es va crear, com a extensió del Museo Social, un Secretariat Popular que aviat va convertir-se en el Secretariat d'Aprenentatge (SA) destinat a oferir informació i formació professional. Amb aquest objectiu més perfilat, Ruiz Castellà va visitar un seguit d'institucions europees (Suïssa, França, Alemanya i Bèlgica) per tal d'establir una proposta d'actuació a Barcelona. Ruiz Castellà també tenia una forta convicció de la importància d'integrar aquests serveis amb els moviments de renovació pedagògica que començaven a prendre forma. Per a això, el Secretariat mantenia relació amb el Consell d'Investigació Pedagògica a fi d'aconseguir dades de joves aprenents potencials usuaris dels seus serveis d'assessorament en la tria d'un ofici.

El dia 3 de novembre de 1915 l'SA va obrir les portes al públic al carrer de Sant Sever número 12 (al darrere del Palau de la Diputació, actualment seu de la Generalitat), on l'equipament tècnic va trigar a arribar per mor de les difícils comunicacions que hi havia durant la Primera Guerra Mundial. Tot i això, el Secretariat va seguir el model del Gabinet d'Orientació de Frank Parsons, desaparegut poc abans —el 1908— a Boston, i el de Christianes a Brussel·les, amb una secció antropomètrica, una altra de mental o psicològica i una tercera d'informació.

El Secretariat no va ser una iniciativa aïllada. Des del 1911 existia una Societat de Psiquiatria i Neurologia, de la qual més endavant Emili Mira seria president. Per altra banda, Ramon Turró i August Pi i Sunyer varen crear la Societat de Biologia de Barcelona, de la qual aquest darrer va ser primer president Pi i Sunyer i secretari, Emili Mira. L'acceptació el 14 de febrer de 1911 de l'articulat de l'ampliació de l'IEC amb noves seccions com la de Ciències també va ser un fet que incidiria en la futura presència de la psicologia a Catalunya. Tres dels seus primers membres hi tenien un paper directe: Eugeni d'Ors, pioner en la defensa de l'escala de Binet; Ramon Turró, pels seus treballs sobre el comportament, i August Pi i Sunyer, per les seves aportacions en el camp de la fisiologia. A més, la revista *Treballs de la Societat de Biologia* va servir d'important canal de difusió.

A mitjan 1914 també va començar l'activitat del Laboratori d'Experimentació Psicològica de la Junta de Protecció a la Infància, fundat a Barcelona per Lluís Folch i Torres. Aquest laboratori va ser el primer d'Espanya dedicat a l'estudi psicològic dels nens abandonats. Més endavant, el 1917, s'hi adjunta un departament d'observació. Folch i Torres va mantenir contacte amb Mira, seguia el model de Rouvroy de Bèlgica i el de William Healy, basat en l'estudi de la història de casos de delinqüència infantil. Quant a instruments emprava entrevistes i les proves que Binet havia publicat a *L'Année Psychologique*.

Paral·lelament, també s'encetaven projectes de renovació pedagògica que tindrien repercussions per a la promoció de la psicologia. Prat de la Riba proposava a Alexandre Galí diversos encàrrecs com ara dirigir la Secretaria General de l'Escola del Treball i l'Escola d'Estiu, a

més de formar part del Consell de Pedagogia i d'activar els Estudis Normals per millorar la formació dels mestres que sortien de l'escola oficial. Aquestes escoles requerien formació psicològica tal i com ja havia passat el 1906 amb l'Escola de Mestres de Joan Bardina.

En aquests primers anys del segle, la tasca iniciada des de l'MS va ser el fil conductor que acabaria potenciant l'interès per la psicologia i les seves aplicacions en el món laboral i educatiu, seguint el corrent internacional generalitzat arran de les propostes de Taylor, Dill, el 1903, i d'altres autors com Hugo Münsterberg, amb obres de gran d'impacte com *Psychology and Industrial Efficiency*, publicada el 1913

3. Els anys de l'Institut d'Orientació Professional

L'11 de setembre de 1917, data històrica, la Diputació de Barcelona aprovà la creació de l'Institut d'Orientació Professional (IOP), tot i que no es va constituir fins un any després i no va començar l'activitat fins al juny de 1919. L'IOP va viure dues etapes separades pel cop militar de Primo de Rivera. En la primera, Ruiz Castellà en va assumir la direcció juntament amb un consell tècnic format per representants de diferents entitats, com l'Ajuntament de Barcelona, el mateix Museo Social i l'Escola del Treball. Un d'ells, Tallada, era partidari de les idees de Taylor sobre la racionalització del treball. De fet, en aquells primers vint anys del segle l'augment de la competitivitat i la necessitat de millorar la qualitat de la producció comportaven una major demanda de treballadors qualificats. Des de l'IOP es va acceptar inicialment el model taylorià d'organització del treball, però no es va conformar amb la visió mecanicista de l'orientació professional. Aquest plantejament ben aviat es va enfrontar amb la mala vivència que hi experimentaven els treballadors considerats poc més que una peça de l'engranatge. La postura de l'IOP va ser més aviat entendre la seva funció com un servei a l'individu i al seu desenvolupament personal, afegint-hi una visió psicològica propera a la de Münsterberg, mort poc abans —el 1916— en la qual prioritzava l'estudi de les aptituds i tècniques professionals.

Malgrat que hi havia el projecte de construir un gran edifici dissenyat per l'arquitecte Lluís Corratgé, la primera seu de l'IOP va ser modesta, al pis principal del número 5 del carrer de Sant Honorat, a pocs metres de la primera seu de l'MS. A la inauguració va assistir Puig i Cadafalch; les dependències eren precàries i mancava la instal·lació elèctrica. Tot i això es va fer una gran publicitat dels serveis que oferia, imprimint més de cent mil prospectes per repartir a les escoles de la ciutat. També es van encarregar força aparells de mesura i experimentació a la Harvard Apparatus Company de Boston, que no varen arribar fins al mes de maig de 1920.

L'Institut tenia seccions d'informació i secretaria, d'estadística, laboratoris mèdic i antropomètric, biblioteca i un laboratori psicomètric que destacava pel fet de la seva novetat, puix es dedicava a la recerca en el camp de les aptituds intel·lectuals adients a cada professió amb l'objectiu d'assessorar els candidats en funció dels seus perfils individuals.

Ben aviat, Emili Mira, un jove metge, va guanyar la plaça de cap d'aquest laboratori, fet que inicià una carrera meteòrica i l'entrada en escena de la figura que segellaria la psicologia catalana durant els següents vint anys. Mira va dur a terme el trànsit entre les posicions dels seus mestres Pi i Sunyer, i Turró cap a la psicologia aplicada. August Pi i Sunyer dirigia l'Institut de Fisiologia seguint el model de Walter B. Cannon, de Harvard, que també havia influït en Watson. Aquest plantejament conductista, juntament amb el de Turró, molt reconegut científicament i social, havia incidit en Mira, que va ser un membre actiu de la Societat Catalana de Biologia i també defensor de l'estudi de la psicologia des de la fisiologia. De fet, anys després, Mira encara parlava de psicofisiotècnia més que de psicotècnia, malgrat que seria ell mateix qui va presentar l'any 1922 el terme «psicotècnia» en una entrada de l'Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana Espasa Calpe (vol. XLVII, p. 1509-1514).

Durant dues dècades el prestigi de Mira s'identificaria amb el de la psicologia catalana o feta a Catalunya. Ja l'any 1933, en la introducció de l'edició castellana de l'obra de l'alemany Giese sobre psicotècnia, es presenta Mira com a degà dels «psicotecnòlegs» espanyols i, qui sap si premonitòriament, també dels llatinoamericans. Potser el comentari més descriptiu del «fenomen» Mira va ser fet per Alexandre Galí quan, a la pàgina 104 del volum XV de la Historia de les institucions, referint-se als inicis de l'IOP, deia: «Emili Mira comença a deixar veure el definidor i classificador que al cap de poc temps faria girar el cervell als saviassos de la resta d'Europa». Sigui com sigui, Mira va acabar assumint altes responsabilitats professionals, científiques i acadèmiques sense deixar mai la recerca. La presidència de la Societat Catalana de Psiquiatria i Neurologia, la primera càtedra de psiquiatria, entre moltes altres activitats, i més de tres-cents treballs publicats ho avalen.

Mira admirava Hugo Münsterberg, que havia estat director del laboratori de Psicologia de la Universitat de Harvard, també els plantejaments experimentals de Weber i de Fechner, alhora que va importar a Catalunya les idees d'Henri Piéron i, especialment, d'Édouard Claparède, qui havia aplicat la psicologia experimental de Wundt a la pedagogia.

Malgrat aquestes influències, en els seus anys a Catalunya, Mira no es va alinear amb cap tendència psicològica del moment, optant per un plantejament positiu i aplicat de la psicologia que ajudés a resoldre problemes pràctics. En aquest procés va aconseguir mantenir i desenvolupar un difícil equilibri científic-empíric-experimental-pràctic combinat amb un compromís metodològic en l'estudi del comportament humà. Més tard, la seva inquietud sobre la manera com la psicologia podia aportar millores a la societat el va anar connectant amb l'ideari republicà.

L'any 1920, com ja havia fet abans Ruiz Castellà, Mira inicia una nova gira de visites als principals centres d'investigació psicològica d'Europa. En una de les etapes va conèixer Claparède, qui dirigia un petit gabinet d'orientació professional, que depenia de l'Institut Jean Jacques Rousseau, que ell mateix havia creat l'any 1917. Poc després Claparède va ser convidat a l'Escola d'Estiu de Barcelona i també visità l'IOP, fet que va determinar el seu futur paper, ja que, més enda-

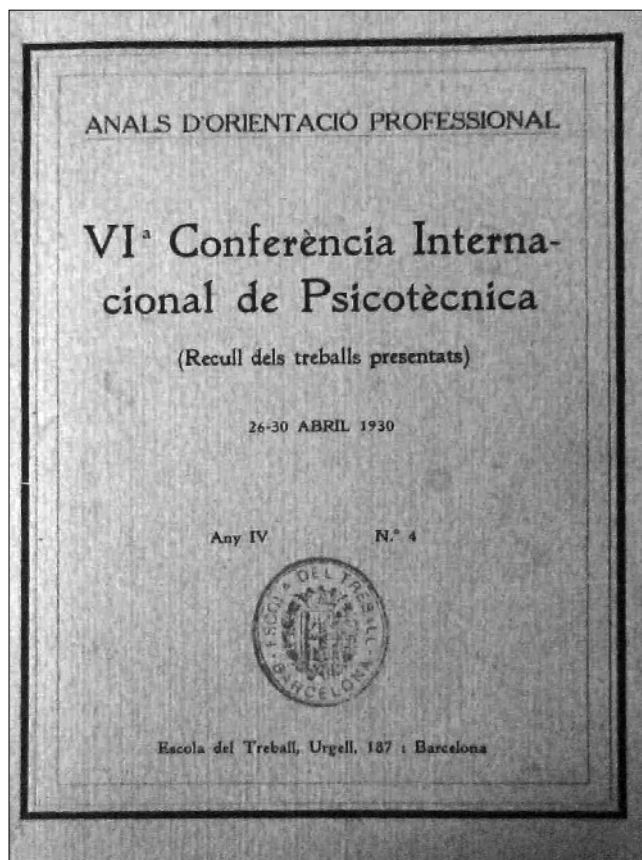

FIGURA 1. Actes de la II Conferència Internacional de Psicotècnica. (Fons de materials del Museu d'Història de la Facultat de Psicologia de la Universitat de Barcelona.)

vant, va declarar que era la institució d'orientació professional més completa de què tenia notícia, proposant celebrar a Barcelona la II Conferència Internacional de Psicotècnica. Aquest esdeveniment es va complir del 28 al 30 de setembre de 1921 en el Grup Escolar Baixeres de Barcelona, on els congressistes tractaren temes de forta repercussió social, com la justificació científica de la jornada de vuit hores i l'obligatorietat dels exàmens psicotècnics per als conductors de vehicles mecànics, especialment els públics (que no ho seria fins al 1933). Aquest congrés donà a conèixer l'IOP arreu i en les següents edicions hi va continuar havent participació catalana. L'ens que les organitzava era la Société Internationale de Psychotechnique, que més endavant va convertir-se en l'encara vigent International Association for Applied Psychology (IAAP). Mai més, des d'aquells anys, els llibres d'actes han inclòs el català com a llengua oficial.

Un altre fet significatiu i determinant per a l'IOP, i per a Mira, va succeir quan a la presentació de la I Conferència Internacional de Psicotècnica a Ginebra, Claparède, que n'era el

president, va cedir la paraula a Mira per tal que exposés la feina que es feia a l'IOP de Barcelona. Aquestes són algunes actuacions públiques que posen de manifest la importància que Claparède va tenir en l'impuls de la psicologia i la pedagogia catalanes. Quant a les idees, era un autor reconegut; l'any 1921 es va traduir el seu manual sobre la psicologia del nen i la psicologia experimental i, ja abans dels contactes amb Mira, Creixells, des del Laboratori de Psicologia creat per D'Ors, havia publicat l'any 1918 un treball sobre l'autor belga als Quaderns d'Estiu dirigits pel mateix D'Ors.

Quant a línies d'actuació, en la primera etapa de l'IOP s'alternaven serveis d'orientació, de selecció i formació d'educadors amb la recerca. L'IOP va fer una gran campanya de publicitat a les escoles de l'època per difondre els avantatges de l'orientació; l'esforç, però, va tenir poc ressò i menys col·laboració de l'esperada entre els educadors i les famílies. Els joves aprenents que hi accedien passaven per un examen mèdic antropomètric i un altre de psicotècnic amb què s'avaluaven les seves aptituds intel·lectuals i trets de personalitat. Tot seguit, aquesta informació era contrastada amb la descripció sistematitzada de tota una sèrie de professions per tal de veure en quina hi havia un ajustament més gran. Cada cas o consulta implicava unes deu hores de dedicació que proporcionaven un perfil inicial del candidat.

Tècnicament parlant, d'aquest esquema de funcionament es derivaven dos requeriments. Per una banda, s'havia d'avaluar l'individu i, per a fer-ho, calien instruments que aportessin informació objectiva, el que avui en diríem fiable i vàlida. Per l'altra banda, i també en paraules més actuals, calia disposar d'una autèntica base de dades amb la descripció objectiva i operativa del major nombre de professions possibles.

El primer repte es va resoldre amb tot un seguit d'instruments de mesura psicològica, adaptats o creats, amb una bona dosi d'enginy i capacitat d'innovació. Arran de l'immens impuls aportat per l'avaluació militar feta el 1917 als Estats Units, corrien temps d'expansió de la psicometria; gairebé tota avaluació passava per l'ús d'utilitatge mecànic i elèctric, tests de paper i llapis i proves manipulatives.

Quant al segon repte, era més delicat, ja que implicava la disponibilitat d'un sistema descriptiu i estandarditzat de les tasques involucrades en cada professió. La solució es va concretar en un gran arxiu de descripcions que anava creixent a mesura que s'hi incorporaven noves professions. A l'IOP s'aplicava un procediment simple que deixava de banda molts aspectes de la tasca, de l'individu i de la globalitat de la seva interacció. A més, metodològicament parlant, tant la qualitat de les mesures personals com la descripció de les professions arrossegaven inconsistències i força subjectivitat. A la fi, es va acabar emprant una classificació de divuit tipus diferents de treballs que incloïen de nou a vint-i-vuit professions cadascun.

Cal considerar que era el temps de la professiografia i d'un repertori de mètodes per a aconseguir crear els bancs o bases de dades de les professions. Entre el més estesos destacaven el mètode d'Otto Lippman, per observació del treball, i el de Gilbreth, que filmava la tasca per identificar l'única i millor manera de fer-la. També interessava el mètode d'interrogador de

Braunshausen, basat en qüestionaris per a detectar el més rellevant de cada tasca, i de Walter Moede, orientat a l'estudi de la tasca a partir de la seva repetició. Malgrat tot això, el primer mètode que va influir a Catalunya va ser el de Münsterberg, que cercava els trets essencials i diferenciadors de cada tasca professional; després el plantejament va anar derivant cap als models més psiquiàtrics de Kretschmer i el Rosanoff.

En les tasques d'orientació de l'IOP, es consideraven tan importants les aptituds intel·lectuals com el perfil dels trets de personalitat i, amb el temps, tots aquests models van perdre força, especialment quan una dècada més tard els experiments «Hawthorne», fets per Elton Mayo de la Harvard Business School a la Western Electric Hawthorne Works de Chicago, van demostrar que no es podien estudiar les condicions òptimes de treball com feia la psicotècnia, sinó que calia considerar cada binomi situació-individu.

Mentre això no arribava, l'IOP va adoptar un procediment de treball eclèctic de quatre fases on: (1) un tècnic exposava la tasca a fer, (2) un psicòleg observava els treballadors fent-la, (3) es comparaven ambdues informacions i se n'extreien les aptituds necessàries, (4) finalment això es validava amb preguntes i assaigs amb els mateixos obrers. El producte final eren unes fitxes, no sempre ben consensuades, que funcionaven millor amb les tasques monòtones. En relació amb tot això és interessant la reflexió de Galí quan considera els membres del primer IOP com aprenents d'un ofici que volien fer servir per orientar d'altres aprenents.

En el camp de la recerca una de les primeres inquietuds de Mira a l'IOP va ser l'estudi de la personalitat a través de l'observació de la relació entre l'emoció i els seus correlats fisiològics. Aquesta línia de treball, però, no va aportar resultats clars.

En un altre front, també va interessar l'estudi de la fatiga mitjançant procediments fisiològics i ergogràfics. Gairebé vint anys abans que Mira presentés el test PMK, ja va experimentar amb una prova psicomokinètica per mesurar la fatiga neuromuscular. També interessava observar la fatiga ocular i la relació entre la fatiga muscular i el treball mental mitjançant una altra prova inèdita creada a l'IOP denominada de les «pes». Va ser de molta utilitat, ja que el resultat permetia traçar corbes de fatiga i sorprenentment també correlacionava força amb altres tests d'intel·ligència estandarditzats i de raonament espacial, com el cilindre de Witmar.

L'IOP també ofería serveis de selecció. L'any 1922 Barcelona va estrenar les primeres línies estables d'autobusos mecànics públics, l'IOP en va assumir la selecció dels conductors i, més endavant, també els dels tramvies, emprant-hi com a model el sistema de simuladors creat per Moede a Berlín per al personal de ferrocarrils. Malgrat això, la manca de pressupost va impedir treballar amb simuladors, i es va optar per l'enregistrament del temps de reacció dels candidats juntament amb dades de percepció de la velocitat i distàncies mitjançant el perceptotaquímetre ideat per Mira. De nou els referents de l'IOP venien de fora; Moede havia treballat a la Technical University of Berl en contacte amb Lippman, director de l'Institut de Psicologia Aplicada de Berlín, de qui Mira havia traduït un manual i en seguia les propostes en temes psicotècnics i educatius.

Les tasques de selecció no varen ser un eix principal de treball a l'IOP, però sí que l'ajudaren a promocionar la seva imatge i presència social.

La segona etapa de l'IOP va quedar marcada per la crisi provocada arran del cop militar del setembre de 1923. El general Gosada va ser nomenat president interí de la Mancomunitat, més tard substituït per Alfons Sala, comte d'Egara. Moltes institucions foren qüestionades i la Diputació i l'Ajuntament van deixar de subvencionar l'IOP. En aquest tràngol, el director Ruiz Castellà va emmalaltir i en les actes de la Junta de Govern de l'IOP amb data 17 de juny de 1926 es va nomenar Mira director interí. Mira es mantindria en el càrrec fins al seu exili l'any 1939.

L'IOP va restar sota mínims fins que el 1927, després de gairebé desaparèixer, va passar a dir-se Sección de Orientación y Selección Profesional de la Escuela del Trabajo de la Diputación de Barcelona. Per iniciativa del Dr. Antoni Robert, president de la Diputació, la nova secció es va traslladar a la Universitat Industrial, antiga fàbrica de Can Batlló, coetània de l'IMS. La idea era apropar-lo a l'entorn natural dels potencials usuaris del Servei d'Orientació, els alumnes de l'Escola Industrial. Això, però, mai va ser un èxit, ja que molts oficis es transmetien de pares a fills i era difícil donar valor a l'orientació quan la tradició marcava les decisions familiars i laborals.

Un any després, amb la influència de César de Madariaga, el Ministeri de Treball espanyol va posar en marxa una política de formació professional reconeixent, en una llei reguladora, dos instituts d'orientació, un a Madrid i l'altre a Barcelona. Això venia de lluny, concretament des del 1924, quan es va publicar un primer decret per a la creació d'un Instituto Psicotécnico a Madrid. No es va fer, però, fins al 1927 —i públic el 1928—, ja que en l'interval previ Lafora, Germain i Mira havien anat definint els continguts i la redacció de la nova Llei sobre la formació professional on es definien clarament els continguts publicats el 1928. El 21 de desembre d'aquell any es va publicar l'Estatut de la Formació Professional, que es va mantenir vigent fins ben passada la Guerra Civil, i en el qual eren evidents les idees de Mira sobre la divisió de funcions en l'orientació que ja havia manifestat durant la III Conferència Internacional de Psicotècnia celebrada a Milà.

D'aquesta manera, la Sección de Orientación, abans IOP, es converteix en l'Institut Psicotècnic de Barcelona (IPB), amb Mira de director i amb les mateixes atribucions que l'institut de Madrid. La situació, però, no és gens equiparable; l'Institut de Madrid engegà tècnicament des de zero, però aprofitant, això sí, l'experiència de més de deu anys del de Barcelona, i amb dotació econòmica. Mentre, el «nou» Institut de Barcelona recuperava el reconeixement oficial com a institució, però econòmicament a cost zero, ja que l'administració de l'Estat no n'assumia el pressupost.

Aquesta regularització va servir per a reactivar la feina i també va fer que es continuessin publicant els Annals —això sí, en castellà— fins al 1930. També es va celebrar la VI Conferència de Psicotècnia a Barcelona, malgrat que va ser dirigida des de Madrid per César de Madariaga, amb la col·laboració de Mira.

Arribats en aquest punt, Mira es va trobar en una situació compromesa per les seves accions durant la dictadura i per la manera com va accedir a la direcció de l'IOP, en lloc de Ruiz Castellà. Se'l va titllar d'interessat i de poc catalanista, augmentant el recel i les enveges que poc a poc aniria acumulant.

Els temes tractats en aquella conferència van ser tècnics, al voltant de les mesures, dels instruments i de la personalitat. També va marcar l'inici d'una reflexió crítica sobre si els estudis de la fatiga en el laboratori responien al que veritablement necessitaven les indústries. A diferència de la segona edició, el llibre d'actes ja no va sortir en català i francès, substituïts pel castellà.

Tot i que l'IOP, en les seves tres denominacions, va cercar sempre referents a l'estranger, no és menys cert que també va inspirar d'altres instituts similars. A imatge de l'IOP es varen crear a Madrid l'Instituto de Orientación Profesional (Reial decret 5 de març de 1922) i l'Oficina de Orientación Profesional del Ayuntamiento de Madrid. Quatre anys més tard els pares amigonians (caputxins) van fundar a Amurrio (Àlaba) el Centro de Estudios Psicopedagógicos de la Casa Reformatorio El Salvador. Més a prop, un altre religiós, el pare Palmés, va crear un laboratori psicològic i pedagògic (paidomètric) al Col·legi Màxim Sant Ignasi de Sarrià a Barcelona. El mes de febrer de l'any 1924, en plena dictadura, també es va inaugurar a Sabadell un nou Servei d'Orientació Professional, que venia preparant-se des del 1922 i, per no ser menys, el 1928 se n'inaugurà un altre a Terrassa.

A més de les tasques pròpies de l'IOP, el seu personal, i Mira en concret, van mantenir força contactes amb altres projectes especialment educatius, vista l'experiència adquirida en les visites a escoles i centres educatius. L'any 1926 Mira va ser nomenat director del servei psiquiàtric de la casa de repòs Bonavista. També va col·laborar amb Folch i Torres (Institut Torremar, 1928) i amb altres persones multidisciplinàries com ara Galí, involucrat en la renovació pedagògica, la fundació de l'escola Blanquerna el 1924, la formació d'alumnes de l'Escola Normal o l'Escola d'Estiu i la Secretaria General de l'Escola del Treball. Tot un repte.

De fet, aquests autors compartien l'interès envers la disciplina que s'acabaria denominant psicopedagogia, terme que per a alguns s'atribueix a Mira, en els primers anys trenta, com a substitució de psicologia pedagògica però que, segons Bisquerra (1998), ja apareixia en un article publicat per Folch i Torres en el número 1 de la revista *Infantia Nostra*.

4. Els anys del Laboratori de Psicologia Experimental

Durant un breu temps, a més de l'IOP, va existir una altra entitat realment pionera. L'any 1921 la Mancomunitat va crear una Institució Escolar d'Estudis Superiors per tal de complementar les mancances de l'ensenyament universitari. Una de les seves seccions serviria de base al que després seria el Laboratori de Psicologia Experimental. Com ja s'ha vist, la Mancomunitat

volia promoure la cultura catalana i una política social reformista. Per aconseguir-ho calia una renovació pedagògica juntament amb una millora en la preparació dels mestres i els seus mètodes; això implicava l'obertura a noves idees i la necessitat d'un coneixement científic i pràctic de la realitat del treball. L'any 1921 la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans va promoure aquest nou Laboratori de Psicologia Experimental (LPE), dedicat a la recerca aplicada, especialment en l'àmbit del coneixement dels infants. El Consell Permanent de la Mancomunitat va aprovar les bases i encarregà a la Secció de Ciències de l'IEC el control de l'LPE, sota la tutela de Turró com a delegat-inspector, i amb l'objectiu de continuar la tasca del desaparegut Seminari de Filosofia i Psicologia i, especialment, també la feina del belga George Dwelshauvers, que en seria el director.

La base 3 de la proposta deia:

- «Es consagrarà a l'estudi de la moderna psicologia experimental oferint guiatge i mitjans de recerca als investigadors i als estudiants que vulguin preparar tesis de psicologia».
- «Del punt de vista pràctic treballarà al costat dels Estudis Normals, ajudarà als mestres en general, i podrà proporcionar dades científiques als Laboratoris de Psicologia Aplicada.»
- «Sense psicologia experimental no hi ha ni pedagogia experimental ni orientació professional.»

Passats els anys, aquests plantejaments segueixen reflectint una envejable aposta i confiança institucional per la psicologia que mai més després han estat superades.

L'IEC ja havia potenciat iniciatives similars, però no d'aquesta dimensió. El 1918 la Secció de Ciències va rebre l'encàrrec de la Diputació per fer-se amb el control del Seminari Laboratori de Pedagogia dirigit per la Dra. Montessori. Mentre, el mateix IEC va crear un Seminari de Filosofia i Psicologia dirigit per Eugeni d'Ors, que es mantindria en funcionament fins a la seva dissolució l'any 1921. D'Ors era el responsable de la Secretaria de l'IEC, estava ben situat institucionalment i tenia interès per la psicologia experimental. L'IEC estava en plena activitat i aviat fou admès a la Union Académique Internationale.

El 20 d'octubre de 1922 s'inaugurà oficialment l'LPE i es van fer ressò de l'acte les principals revistes i diaris de l'època. Des d'un principi l'LPE va mantenir una estreta relació amb el laboratori de psicologia fisiològica dirigit per Piéron, deixeble de Binet, a la Sorbona des de 1912, i que més endavant fundaria l'Institut Nacional d'Estudi del Treball i de l'Orientació Escolar i Professional a París.

Dwelshauvers tenia experiència, havia estat fundador i director del Laboratori de l'Institut Catòlic de París, a més de professor de filosofia a la Universitat de Brussel·les, que va abandonar fugint de la Primera Guerra Mundial. S'havia format a Leipzig, al laboratori de Wundt, i des d'un principi va encaixar bé amb els plantejaments de l'escola biòlogista catalana representada per Turró, i més endavant per Pi i Sunyer, ja que tots tres coincidien a expli-

car l'elaboració del coneixement a partir dels mecanismes inconscients —els mecanismes tròfics. Dwelshauvers ja coneixia Barcelona; després d'impartir uns seminaris durant el curs 1919-1920 va ser nomenat agregat al Seminari de Filosofia i professor de psicologia dels Estudis Normals. Amb aquest perfil, es va convertir en el principal actiu de la curta vida de l'LPE, que va durar el que el seu càrrec de director.

Les tasques científiques de l'LPE es varen centrar en estudis sobre l'atenció espontània, la coordinació de moviments, les imatges mentals i moviments inconscients, i els moviments conscients i automàtics. Com passava a l'IOP, un dels experiments del 1922 també recordava el que seria el futur test PMK, ja que es demanava a l'examinat que dibuixés sèries de ratlles sense veure-les mentre pensava en la tasca i, després, pensant en un altre tema. Així, doncs, l'estudi del moviment va convertir-se en el comú denominador de molts experiments de l'època, la psicofísica encara estava molt present, i alguns resultats varen tenir ressò internacional en publicacions com *L'Année Psychologique* i en ponències sobre les imatges mentals, com la presentada en el Congrés Internacional de Psicologia celebrat a Oxford l'agost de 1923.

L'equip de l'LPE també es dedicava a la formació en temes de recerca per als alumnes d'Estudis Normals, que feien pràctiques a les escoles de l'Ajuntament i de la Mancomunitat. Les línies de treball tractaven la influència de la memòria muscular sobre el dibuix, el vocabulari català en nens de diverses edats, la percepció dels objectes, l'automatisme dels moviments i la manera de procedir dels nens per trobar les idees essencials d'una narració. Alguns d'aquests estudis van connectar amb la sensibilitat dels educadors per l'experimentació a l'aula i durant la recerca a escoles com la del Bosc, Montessori i Domènech.

Malauradament, la història de l'LPE va ser curta, des del 1923 la dictadura militar de Primo de Rivera va anar exercir una forta pressió econòmica sobre l'IEC, que, un cop dissolta la Mancomunitat, va acabar sent exclòs dels pressupostos de la Diputació. Paral·lelament, el 9 d'abril de 1924, el baró de Viver, conseller de la Mancomunitat, va presentar un dictamen per a la supressió de l'LPE. Una de les primeres decisions del Directori Militar havia estat imposar el castellà a les escoles de la Mancomunitat i revisar les institucions existents. Dwelshauvers era estranger i dirigia l'LPE; per als nous dirigents ambdós fets eren incompatibles i van manifestar que no podia continuar dirigint el laboratori, a més, i això va ser el pitjor, de posar en dubte la seva capacitat. Dwelshauvers va contestar públicament les acusacions i va ser destituït. De retruc això va desencadenar una reacció de repulsa per part de 141 professors que es van solidaritzar amb Dwelshauvers signant una carta, publicada el 4 de maig de 1924 a *La Veu de Catalunya*, a causa de la qual tots varen ser destituïts. Campalans, director de l'Escola del Treball, va dimitir seguit d'un considerable nombre d'alumnes.

Fatídicament, el mes de juny de 1925 va desaparèixer l'LPE; l'equipament tècnic va passar a l'IOP, també en crisi, i Dwelshauvers deixà Catalunya. Més endavant, ja a París, va publicar els treballs fets a Barcelona, però aquest trist episodi va convertir-se en un veritable

escàndol per a l'època i es va propagar arreu. Diaris d'abast internacional en aquell moment varen tractar el «problema català» en articles com «Catalonia», d'E. Allison Peers, publicat el 9 de maig de 1926 al *The Liverpool Daily Post*.

5. Els anys de l'Institut Psicotècnic de la Generalitat

L'any 1931 va ser un moment clau per a Catalunya i per a la psicologia catalana. La proclamació de la Segona República Espanyola i l'Estatut de Núria impulsaren de nou l'activitat de l'IOP, que passà a dir-se Institut Psicotècnic de la Generalitat (IPG). Amb aquest canvi el nou IPG guanyà força autonomia, desvinculant-se de l'Escola del Treball, però mantenint la major part de l'equipament i personal de l'IOP. La revista *Annals* va ser substituïda per la *Revista de Psicologia i Pedagogia*, la recerca va guanyar paper, juntament amb altres objectius com la creació d'una biblioteca de psicologia experimental, la promoció de tesis per part d'estudiants i la docència sistemàtica.

L'Institut estava estructurat en seccions corresponents a orientació i selecció de personal, psicotècnic comercial i industrial, psicopedagogia i higiene mental per a adults, amb un dispensari de profilaxi i assistència psíquica (psiquiatria). També oferia serveis privats, a més dels pròpiament d'orientació als alumnes de l'Escola del Treball. L'any 1932 l'Ajuntament de Barcelona va fer obligatori l'examen psicotècnic dels conductors públics de taxis i d'autobús; l'IPG va intervenir-hi juntament amb la selecció d'aspirants al cos de Policia de la Generalitat, selecció de pilots aviadors, de Policia Urbana de Barcelona i d'estudiants que accedien a la Universitat Autònoma de Barcelona. Les proves aplicades als policies es feien de manera col·lectiva en el Pathé Cinema de la Rambla de Catalunya, a prop del domicili de Mira.

L'IPG també continuà desenvolupant l'estudi professiogràfic, alhora que va començar a treballar la psicologia de la publicitat. Malgrat el ventall d'ofertes, i de promoció que l'acompanyava, l'IPG mai no va tenir la feina prevista i el nombre de sol·licituds de serveis va ser més aviat baix.

L'IPG va ser poc sensible als corrents taylorians que pretenien la racionalització del treball. Els membres dels successius IOP, IPB i IPG van veure en aquest corrent la desaparició dels oficis tradicionals. Potser per aquest mateix motiu ni Tallada ni els sindicats tampoc no en varen ser gaire sensibles. On es va concentrar l'IPG va ser en l'estudi de la fatiga i els seus correlats fisiològics, a l'estil de com ja havia treballat Angelo Mosso. Aquesta línia d'interès va fer connectar l'IPG amb els laboratoris fisiològics existents, i dues persones del seu equip, Carles Soler Doff i Alexander Chleusebaigue, d'origen belga, van dirigir la secció de psicotècnic comercial i industrial identificant-se progressivament amb els successius estudis que es durien a terme fins a la Guerra Civil.

Una altra línia d'activitats va ser la del psicodiagnòstic escolar i es va fer en col·laboració amb el Seminari de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, creat per Joaquim Xirau, degà de la Facultat de Lletres, que tenia plantejaments molt diferents als de Mira, tot i la relació que van mantenir durant uns anys. Des del 1929, Xirau havia col·laborat amb l'IOP, quan estava a l'Escola del Treball, i la seva presència a l'IPG va apropar posicions entre psicòlegs i pedagogs, que s'havien distanciat durant la dictadura a causa del greuge comparatiu en el tracte rebut pels pedagogs enfront dels psicòlegs de l'IOP i posteriorment l'IPB. Aquestes dificultats de relació també afectaven la percepció que es tenia de Mira, a qui s'identificava amb el mateix IPG. En aquest estat de coses és quan la presència de Xirau a la Secció de Psicopedagogia de l'IPG va llimar asprrs en plantejar un objectiu compartit, orientat a l'estudi de la psicologia dels infants. Tot i això, el seminari dirigit per Xirau, amb suport de l'Ajuntament, havia coincidit amb un de similar creat el 1930 per Galí, amb suport de la Diputació. Ambdós compartien l'objectiu de formar els nous mestres, però amb l'arribada de la Segona República només va continuar el de Xirau, deixant de banda el de Galí, més vinculat al moviment de renovació pedagògica.

Una altra línia de l'IPG va ser la creació d'un servei medicopedagògic específic per a nens, dirigit per Alfred Strauss, neuropsiquiatre infantil de la Universitat de Heidelberg, tot i que el projecte que realment va establir un veritable precedent dins i fora del país va ser el consultori de neuropsiquiatria infantil La Sageta. Aquesta va ser la primera clínica d'observació i tractament per a trastorns de la conducta infantil d'Espanya i d'Amèrica Llatina. Estava dotada dels millors recursos tècnics de l'època, com càmeres d'observació contínua i un sistema predecessor del mirall unidireccional que permetia observar els nens sense ésser vist.

Amb seu al carrer Roviralta, la clínica va ser organitzada per Jeroni Moragues, metge i deixeble de Mira, amb qui compartia, a més, el fet que tots dos eren fills de metges militars destinats a Cuba, amb implicació del mateix Mira, Strauss i Adolf Azoy. Aquest darrer, metge otorinolaringòleg, col·laborava amb Mira des del 1929 i va incorporar-se a les tasques de La Sageta i del Consultori Mèdico-Pedagògic de l'IPG, però va ser pioner en un altre camp: l'estudi dels factors implicats en el pilotatge d'avions. Aquest interès el duria a col·laborar amb el comandant Lluís Figueras Ballester, qui, en els anys vint, havia publicat diversos treballs al *Boletín de Medicina Naval*. L'enfocament d'Azoy envers l'estudi del pilotatge era global, psicofísic i els seus resultats no es varen publicar fins al 1947 a la *Revista de Psicología General y Aplicada*.

En els darrers anys de l'IPG, el paper de seu director es va complicar. Mira era el president de la Societat Catalana de Psiquiatria i Neurologia, a més de director del Servei Psiquiàtric de la casa de repòs Bonavista, on va iniciar la teràpia de grup. També va dirigir l'Institut Frenopàtic Pere Mata de Reus i el de Sant Boi de Llobregat, on va plantejar les primeres idees sobre psicologia comunitària.

6. Les eines, la tècnica

Un comú denominador de la psicologia catalana fins al 1939 va ser el component tècnic quant a utilitat i instruments de mesura. Era la peça clau per aconseguir una psicologia científica que tractés amb dades objectives i quantitatives amb el menor biaix possible. Des d'un començament, aquest interès es va combinar amb un altre de caire institucional que pretenia utilitzar la mesura psicològica, en aquells moments de la intel·ligència, amb objectius escolars per tal d'identificar el perfil psicològic de cada nen. Això, com hem vist, s'estendria a l'avaluació professional.

L'any 1904 Charles Spearman va presentar les bases de l'anàlisi factorial i Thorndike va publicar la seva obra *An introduction to the theory of mental and social measurement*; van ser dues aportacions d'impacte internacional, però la que veritablement va impactar a Catalunya, i a bona part del món, va ser la publicació de la primera versió de l'escala de trenta ítems de Binet-Simon publicada a París a *L'Année psychologique*. Era el resultat d'un projecte compartit per diverses institucions (Aules de Classe, la Societat Lliure per a l'Estudi Psicològic del Nen, la Comissió per a l'Estudi dels Nens amb Retard, i el Laboratori-Escola), que connectava amb els problemes i inquietuds dels responsables educatius catalans.

La idea no era nova; des de 1895 Kraepelin ja havia treballat amb tests educatius a petició de les autoritats de Breslau. Cattell, Bolton, Gilbert i d'altres van fer proves similars i, als Estats Units, la Stoelting Company venia editant tests educatius des de 1886.

L'any 1911, la tercera revisió de l'escala Binet-Simon va oferir una prova més homogènia i va ser aquest mateix any quan a Catalunya Eugeni d'Ors en parla a la *Revista de Educació de Barcelona*, tot defensant la mesura de la intel·ligència. Poc després, Montoliu publicava un altre article sobre la utilitat de la mesura de la intel·ligència basant-se en les propostes d'Stern i altres autors. Conceptes com l'edat mental, el QI, els barems, l'escalabilitat de les mesures, etc. començaven a atraure l'atenció dels psicòlegs i educadors envers les possibilitats representades per la nova escala d'intel·ligència.

Una de les primeres experiències institucionals va ser duta a terme per Estrany, quan va mesurar la fatiga psíquica dels alumnes d'escoles del districte VI de Barcelona. Era un tema que també preocupava autors com el mateix Binet, Kraepelin, Ebbinghaus, McDougall, Stern, Mosso, etc. Estrany va desenvolupar proves inèdites, com la d'aritmètica, basada en la velocitat en fer sumes mentals.

Mort Binet el 1911, la idea original de la prova va començar a transformar-se, estendre's i adaptar-se a diferents països. Terman la va traduir a l'anglès i Goddard plantejà la seva adaptació als Estats Units, tot i acabar protagonitzant un dels pitjors episodis de la història de la mesura psicològica a l'illa d'Ellis.

Fos com fos, va ser l'inici d'un moviment per al desenvolupament d'eines de mesura que culminà el 1916, quan L. M. Terman i M. A. Merrill redissenyen i estandarditzen el test per

al públic dels Estats Units, de tal manera que una eina francesa (Binet-Simon) s'acabaria convertint en una línia de productes d'avaluació (Stanford-Binet) de l'editorial Houghton Mifflin, de referència mundial.

La mesura psicològica tornava a parlar en anglès i atreia l'atenció d'un seguit de psicòlegs, empreses i institucions d'arreu. De fet, el 1907 ja s'havia presentat el primer coeficient de fiabilitat, i autors com Münsterberg, McCall i, després, Burt anaven en paral·lel a Edward L. Thorndike, professor de la Universitat de Colúmbia, pioner en l'ús de l'estadística en l'educació i la psicologia, a més de creador de nous tests estandarditzats per a l'ensenyament de primària i secundària.

Els tests psicològics havien entrat en joc i, per si hi havia dubtes, només va caldre el projecte de selecció militar en què Yerkes i Otis desenvoluparen noves proves d'aplicació col·lectiva que rendibilitzaven encara més l'obtenció de dades personals en poc temps (1.700.0000 avaluacions en pocs mesos).

Aquest era el panorama internacional, quan l'1 de maig de 1920 arribaven a l'IOP de Barcelona els aparells encarregats a l'Apparatus Harvard Company. Mentre Mira s'incorporava a la secció de psicometria, als Estats Units es fundava The Psychological Corporation, es publicava la primera Escala Nacional d'Intel·ligència, i J. B. Miner i C. S. Yoakum dissenyaven la primera escala per a l'avaluació d'interessos vocacionals. Paral·lelament, a Alemanya es presentava el test de Rorschach.

Aquest ambient va fer que, des de ben aviat, també a l'IOP s'empressin adaptacions de tests de Cattell, Piéron, Münsterberg, Terman, Binet... cercant sobretot les seves aplicacions en l'orientació escolar. El test de Binet-Simon va ser substituït per la versió de Terman, i l'any 1922 Cabós va presentar l'adaptació catalano-castellana que va publicar el 1923.

En aquells anys vint, l'anglès Cyril Burt era un referent, per als autors catalans, en temes de mesura de la intel·ligència. Des de ben aviat havia destacat, per influències com la de William McDougall, el perill de biaixos per estatus socioeconòmic en l'ús de mesures d'escala com la Binet-Simon, apuntant, com a millor solució, la preparació de barems diferenciats. Estava anunciant un problema metodològic fonamental: la mesura psicològica era relativa.

A aquesta constatació, s'hi van afegir d'altres des del mateix IOP, com el fet que les mesures de proves estandarditzades de moda, com la de Terman, no coincidien amb les avaluacions fetes pels mestres, que tendien a confondre la memòria amb la intel·ligència dels seus alumnes. Aquest fet podia interpretar-se com un problema de validesa, tot i que realment només reflectia una diferència de criteris a l'hora d'avaluar, fet que va servir després al moviment de renovació pedagògica. Els mestres avaluaven tal com ensenyaven i, si empraven la memòria com a eina de treball diari, era d'esperar la seva manca de coincidència amb les dades que aportaven unes proves que mesuraven quelcom força diferent i general.

En aquests temes, l'IOP no va ser l'únic que va identificar els problemes derivats de l'ús de mesures. Des d'un àmbit proper, també Galí es va preocupar pels aspectes metodològics de

l'avaluació a l'escola. Aquesta sensibilitat el va dur a plantejar les qualitats necessàries dels instruments de mesura i d'avaluació que s'empraven a l'escola. Avui en dia, tot i que amb altres noms, molts d'aquests conceptes són plenament vigents i s'han concretat en tècniques d'interès general per a tothom qui treballa amb eines de mesura psicològiques i educatives. Es tracta de principis com el «d'unicitat», «d'empiricitat en l'estandardització» o de «la prioritat del grup sobre l'individu», que actualment s'associen a la unidimensionalitat, la validesa i la tipificació de les mesures.

A Galí, també l'interessava la mesura ràpida i senzilla; volia evitar les proves estandaritzades —com la Stanford-Binet— que començaven a estendre's des de la psicologia i, concretament, la mesura de la intel·ligència, ja que les puntuacions que proporcionaven quedaven allunyades de l'àmbit educatiu. Cal recordar que l'any 1923 es difondria la polèmica afirmació de Boring sobre la validesa dels tests: «IQ is what IQ tests measure»; és a dir, sobre allò que estaven realment mesurant.

De segur que aquest plantejament incidiria en Galí i Mira, i aquest segon va prendre posició en la polèmica entre el model factorial americà, representat per Thurstone, i l'anglès, per Spearman, en favor del primer. Mira no acceptà un factor «g» i més endavant plantejaria l'existència d'una intel·ligència lligada a la personalitat i a la presa de decisions al llarg de la vida, que semblava una premonició de l'actualment anomenada «intel·ligència emocional».

Tornant a Galí, doncs, el seu principal focus d'atenció varen ser les proves de fàcil implementació com ara la de rapidesa de càlcul, d'ortografia natural i arbitrària, i de rapidesa de lectura, entre d'altres, que avui en dia encara són vigents a les escoles catalanes. Aquest sentit pràctic i de simplificació també va caracteritzar altres aportacions de Mira a l'IOP, que durien a emprar proves senzilles com els dictats de Sikorsky, el recompte de lletres, els mètodes de càlcul de Burgenstein, la memòria de xifres i combinacions d'Ebbinghaus, el mètode de les digitacions de Gilbert o les digitacions rítmiques d'Stern.

Sovint també se'n varen crear de noves, com la ja esmentada prova de les «pes». Es tractava de fer dir paraules que comencessin per «p» amb els ulls embenats. A mesura que l'examinat les deia, s'apuntaven i es feien marques de separació, cada quinze segons, per veure el ritme de treball d'evocació. Els resultats correlacionaven força amb la prova de Terman i altres tests factorialistes més complexos de raonament verbal.

L'IOP i l'IPG van aplicar durant anys força tests i qüestionaris de paper i llapis com el de Benreuter. En els darrers anys, Del Olmo, a l'IOP de Sabadell, encara va desenvolupar, per als escolars de la ciutat, el Test Sabadell d'Intel·ligència General.

Tot i això, durant aquells anys, l'estudi de temes tan diversos com la fatiga professional, el dolor, el funcionament de la musculatura, l'aprenentatge, etc. van requerir d'un equipament més proper al de la psicofísica clàssica que al de la psicometria convencional.

Per exemple, l'any 1930 Mira treballava amb un axiesteròmetre que permetia analitzar la memòria muscular i la capacitat de repetir un moviment després d'un temps. Temps abans, ja havia creat un perceptotaquímetre per enregistrar el temps de reacció dels conductors jun-

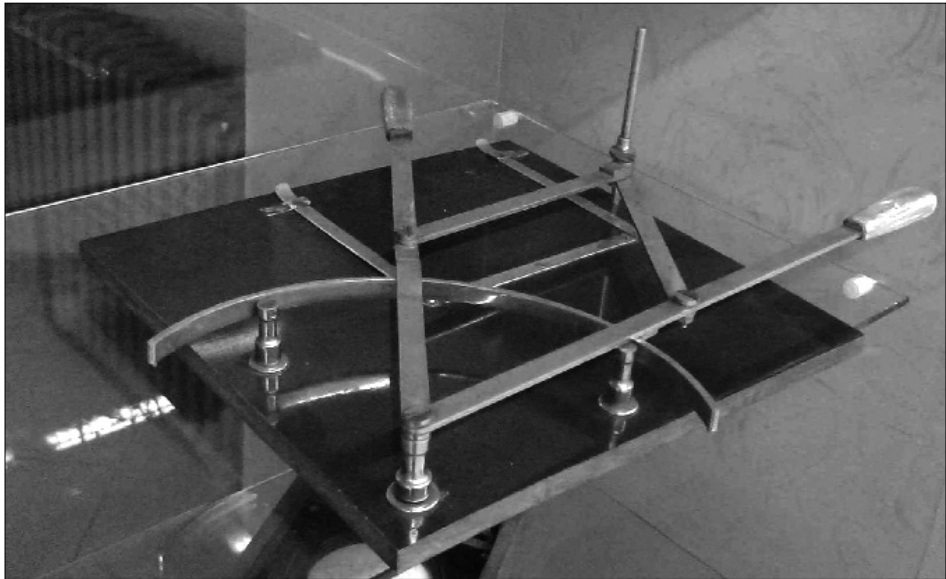

FIGURA 2. Ambidestròmetre. (Fons de materials del Museu d'Història de la Facultat de Psicologia de la Universitat de Barcelona.)

tament amb la seva percepció de la velocitat i de les distàncies. Chleusebairgue també va idear un cinestesòmetre per a explorar la regularitat del moviment i la memòria motriu, per a avaluar els conductors de tramvies i autobusos.

Una gran quantitat d'estudis i avaluacions requerien d'un utilatge complex que o bé s'encarregava a proveïdors estrangers o bé el construïa el mateix equip. Per això no era d'estranyar l'ampli repertori d'instruments com ergògrafs, taquistoscòpis, cronòmetres, dinamòmetres, esfigmògrafs, axiesteròmetres, agulles estesiomètriques de Toulouse-Vaschide, etc.

Arribats a aquest punt, cal parlar de la idea i de l'eina que millor sintetitzen tot el que es va fer en termes d'instruments de mesura en aquella època, el Test de Psicodiagnòstic Miokinètic (PMK) creat per Mira.

El PMK va ser el producte d'anys d'experiments i proves des de l'època de l'LPE, on ja s'estudiava l'efecte de la memòria muscular en els moviments. La idea fonamental del PMK era ben simple: utilitzar l'anàlisi del moviment per a conèixer la personalitat de l'individu. La manera com això s'implementava era força innovadora. El PMK no era un test projectiu com els usuals d'aquella època, quan Murray publicava el Test d'Apercepció Temàtica i Laura Bender el Test Gestàltic Visomotor. Tampoc no era un qüestionari que demanés un esforç de lecto-escritura o de comprensió lectora en situacions imaginades per l'examinand. El que es feia amb el PMK era enregistrar l'activitat motora propioceptiva que s'anava manifestant a mesu-

FIGURA 3. Ambidextròmetre de Rupp o Laberint de Rupp. (Fons de materials del Museu d'Història de la Facultat de Psicologia de la Universitat de Barcelona.)

ra que la conducta (traç dibuixat) deixava d'ésser controlada per la visió de la realitat externa. A partir d'aquesta pèrdua de seguiment visual, la manca de *feedback* debilitava el control de l'esquema motor que el subjecte s'havia construït amb l'ajut de la vista. Els treballs fets amb l'axiesteròmetre van permetre Mira constatar que els errors de la memòria muscular eren característics en cada persona i que podien servir per a saber-ne més de la seva personalitat. D'això van derivar més tard altres hipòtesis, com que les expressions motrius de la mà dominant indiquen les actituds i propòsits actuals, mentre que les de la mà no dominant informen dels propòsits i actituds instintives. Resumint, les tendències en el traç dibuixat per ambdues mans, amb i sense visió, servien d'indicador per a obtenir molta informació de l'examinat sense que intervinguessin altres factors que són font de biaix habitual en les mesures amb qüestionaris i altres mètodes convencionals.

7. El que s'estronca el 1939

Tot el que s'ha exposat fins aquí va quedar estroncat l'any 1939. La fi de la Segona República va anar acompanyada d'un daltabaix en les institucions culturals catalanes i científiques.

L'IEC va passar a una situació de mínims, apartat de la seu que ocupava des del 1935 a la Casa de Convalescència, sense reconeixement oficial ni cap ajut durant molt anys. El seu tancament va representar la desaparició d'uns valors que representaven una manera de fer en moltes altres entitats del moment.

Començava també un exili interior i exterior per a molts intel·lectuals i científics, com Galí, Mira, Xirau i Pi i Sunyer, entre molts d'altres, que sortint d'una guerra varen trobar-ne una altra encara de proporcions més grans. S'estruncaren així les seves vides professionals i personals. Mira, per exemple, havia estat membre de la Unió Socialista de Catalunya i des del 1937 també del Consell Superior de Cultura de la República Espanyola, a més de tinent coronel dels serveis psiquiàtrics de l'Exèrcit republicà. Aquest perfil evidenciava un clar compromís ideològic que el va dur a un exili de per vida.

Pi i Sunyer va exiliar-se a Mèxic, deixant l'Institut de Fisiologia, que va ser clausurat a l'igual que va passar amb l'IPG, mentre el seu equipament era requisat per les tropes ocupants i enviat a l'Institut Psicotècnic de Madrid. Galí passà a França durant uns anys fins que va tornar. El centre La Sageta ja havia estat destruït temps abans. El drama personal d'aquests autors compromesos queda reflectit en el text de Mira «La psiquiatria en la guerra».

En aquell moment també s'estruncà una manera d'entendre la psicologia, basada en la innovació, l'obertura al món i a nous camps i procediments, tot mantenint el rigor necessari.

La psicologia era una disciplina nova que estava trobant el seu lloc entre les altres ciències i l'obertura es va manifestar, també, en la manera com diverses institucions van assimilar la incorporació de personal d'altres països, ja fos per la seva preparació o per motius més greus com la fugida de la Segona Guerra Mundial o arran de la pujada de Hitler al poder, el 1933 a Alemanya (en els anys trenta Barcelona era coneguda com la «Petita Viena»). En tot això devia influir que Catalunya fos la seu de diverses conferències internacionals sobre temes psicològics, educatius i laborals, alhora que els psicòlegs catalans també participaven regularment en les trobades que se celebren arreu.

Durant anys els referents a seguir eren a l'estranger i va caldre adaptar i crear models propis de treball sobre la base d'allò que hi havia fora. Això va requerir una bona dosi d'enginy en tot el que es feia, ja que, a més, la psicologia a Catalunya va tenir un fort component tècnic que exigia la creació de protocols, construcció d'utilitatges i preparació de materials dels quals no hi havia precedent. Per aquesta raó, també es va estruncar la possibilitat de crear una línia d'instruments d'avaluació identificats amb Catalunya; el PMK n'és un exemple.

L'any 1939 també es va estruncar el motiu que havia impulsat la psicologia durant l'anterior quart de segle. L'interès per la transformació i la millora de la societat emprant el coneixement científic va desaparèixer; la psicologia ja no seria una de les eines per aconseguir-ho, els objectius eren uns altres, motiu pel qual va quedar interrompuda la trajectòria ascendent quant a l'acceptació social que havia aconseguit.

Aquesta pèrdua de valor es va accentuar amb dos fets greus que marcarien el futur. Primer, l'any 1939 es va estroncar la continuïtat i desenvolupament dels estudis superiors de psicologia. Fins aleshores, la psicologia havia estat present en seminaris de pedagogia, escoles normals, escoles d'estiu i a la fi en la Càtedra de Psiquiatria de la Facultat de Medicina de la Universitat Autònoma de Barcelona, fet inèdit a Espanya en una època en què la psiquiatria estava vinculada a la medicina legal. Segon, a la desaparició d'un sistema de formació, es va sumar la de les publicacions que fins aleshores tant havia costat d'engegar i que empraven el català com a vehicle d'expressió. Aquests dos factors endarreririen força anys el desenvolupament de la psicologia a Catalunya, a més de crear un teló d'oblit per a les futures generacions.

8. La psicologia oblidada

Tot allò que s'estroncà el 1939 va suposar una pèrdua irreparable per la psicologia a Catalunya encara que, amb la perspectiva del temps, no ha estat menys greu la progressiva pèrdua de la seva memòria. Acabada la guerra, va començar un període de trencament del record, d'allò que s'havia fet abans, i durant anys l'únic fil conductor amb la història semblava ser només la feina feta fora de Catalunya.

Un parell d'anècdotes puntuals referides al PMK il·lustren l'eficàcia d'aquesta campanya d'oblit. Explica la primera Jaume Serra quan parla d'una experiència personal a les casernes del Bruc de Barcelona l'any 1968. En una època en què tant Mira com la seva obra havien estat objecte de censura i difamació, el test PMK era un instrument gairebé inexistent al país. El seu origen havia quedat ben esborrat, però paradoxalment això mateix va permetre que, fins i tot, s'emprés en la selecció militar de finals dels seixanta, vistes les seves qualitats per a l'avaluació. Vint anys després de la presentació oficial del PMK, l'origen del test i el seu autor sembla que eren desconeguts fins i tots pels hereus dels mateixos estaments que l'havien censurat.

El segon fet és molt recent, va passar en el descans d'una assignatura de doctorat sobre tècniques de mesura en una facultat de psicologia catalana. Hi participaven alumnes de diverses nacionalitats i dos d'ells, brasilers, van preguntar als seus companys què pensaven del PMK. Els alumnes catalans no varen saber dir-los-hi res, coneixien força proves d'arreu del món, feien el doctorat i estaven preparats, però només a un d'ells li era familiar el nom, la resta senzillament no en sabia res. La resposta va sorprendre els brasilers, durant dècades el PMK ha estat una prova molt emprada oficialment per l'administració de l'Estat al seu país. Els alumnes estrangers associaven el test a un autor brasiler, però d'origen espanyol, de qui havien escoltat que realment era cubà i això els tenia en dubte. Parlant després amb tots ells, el grup es va sorprendre en saber l'origen de la prova i el paper que va tenir Mira en la història de la psicologia a Catalunya. Potser tot plegat diu poc dels coneixements d'aquests alumnes, però, en

cas de plantejar preguntes similars als alumnes de primer i segon cicle (i als professionals col·legiats), els resultats són igualment decebedors.

Ja a l'exili, el 2 d'octubre de 1939, Mira va presentar oficialment el Test Psicodiagnòstic Miokinètic (PMK) en un acte organitzat per la Royal Society of Medicine al Maudsley Hospital de Londres. Amb aquest fet obria una nova línia de recerca després de molts anys d'assaigs a l'IOP i l'IPG. En pocs anys la prova seria molt reconeguda a Sud-amèrica i d'ús oficial en exàmens de reconeixement de conductors, permisos d'armes i altres peritatges. Especialment al Brasil i a l'Argentina és on ha tingut més tradició i vigència.

El 1943 el PMK va ser reconegut per David Wechsler, autor de tests de «culte», que s'han convertit en un referent internacional. Vint anys més tard, quan Allport tractava de l'activitat propioceptiva, posava de nou com a exemple el PMK, mentre que en classificacions de tests com la de Buros apareixia la prova entre les més destacades en psicologia. De fet, poc després, el 1968, Mira (rang 13) i Ramón y Cajal (rang 25) apareixien com els dos únics autors espanyols a la llista publicada per Annin, Boring i Watson amb els 538 científics més importants de la història.

En aquest punt, cal recordar que ja el 1933, en plena època de l'IPG, Mira va ser l'únic convidat espanyol, i un dels quatre europeus, al Congrés de l'Associació Americana per al Progrés de les Ciències durant l'Exposició Universal «A Century of Progress». Per a valorar aquest fet, cal considerar que els altres tres convidats eren d'un prestigi inqüestionable: W. Köhler, H. Piéron i Ch. Spearman.

Més de seixanta anys després, la presència de Mira encara és irregular. No apareix a la galeria de científics catalans de l'IEC, on sí hi consten Turró i Pi i Sunyer, però és l'únic espanyol entre els cinquanta-sis principals psiquiatres de la història en el quadre publicat pels laboratoris Faes Farma. En un altre àmbit, la base de dades Testlink de l'Educational Testing Service inclou una sola referència al test PMK, conegut com a Myokinetic Diagnosis (MPK), amb clau d'accés «aewl» i codi «TC003125». En la seva fitxa s'informa els possibles interessats que l'àmbit geogràfic per a obtenir més dades sobre el test és Sud-amèrica.

Mentre el PMK es presentava a Londres, a Barcelona l'IEC desapareixia, el buit deixat per Pi i Sunyer era ocupat per Jiménez Vargas, i l'IPG i Mira substituïts, respectivament, per l'Institut de Psicologia Aplicada y Psicotecnia (depenent de la Diputació) a càrrec de l'enginyer Manuel Borràs. A Madrid, el responsable de la Secció de Psicometria i Tests del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC) seria Mariano Yela, qui durant anys va adaptar proves com les bateries d'intel·ligència de Weschler, el PMA de Thurstone, el Qüestionari de Personalitat de Guilford, l'MMPI, etc. L'any 1954 ja constaven quaranta proves adaptades, però mai no es va esmentar el PMK, com tampoc les proves de Galí, de caire més educatiu, ni altres instruments inèdits creats a Catalunya abans del 1939.

Aquests exemples referits a tests com a productes d'avaluació concrets són representatius del que va passar en molts altres aspectes d'aquesta psicologia oblidada. Catalunya havia estat

coneguda per la psicotècnia, però també s'havien començat a desenvolupar la psicopedagogia, l'orientació escolar i professional, la psicologia jurídica, comunitària, de l'esport, seguretat vial, de l'exèrcit, publicitat, llenguatge, etc., per no parlar de la docència a nivell acadèmic i l'impacte social que va exercir la nova disciplina.

Tanmateix, en les dècades següents, i encara en obres actuals sobre història de la psicologia, no apareixen moltes d'aquestes iniciatives catalanes. En aquests llibres tot sembla originar-se fora, com és el cas de l'Instituto de Orientación y Selección Profesional. De fet, l'evolució del nom d'aquesta entitat ve del que hi havia a Barcelona, ja que, sospitosament, des de l'any 1934 fins que va tancar al 1936, passà a dir-se també Instituto Nacional de Psicotecnia.

Durant anys es va propagar una història parcial dels fets sense ni tractar l'existència de l'IOP ni de l'IPG, per no parlar de la resta de projectes menys institucionals. El que més sorprèn és que això encara passi en alguns textos acadèmics vigents que suposadament parlen de la història de les institucions psicològiques a l'Estat. Són obres reconegudes, incorporades als programes docents d'assignatures de grau (licenciatura), que repassen al detall el procés seguit per la psicologia espanyola, encara que realment ho fan amb una perspectiva totalment esbiaixada quant al paper de les institucions catalanes d'abans del 1939. Un lector qualsevol no en traurà cap impressió, ja que simplement semblen no haver existit; a més, tampoc no es facilita cap rastre documental a les bibliografies. L'origen de la psicologia científica es vincula prop de Madrid i a una breu llista d'organitzacions com la Junta de Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas (1907), l'Asociación Española para el Progreso de las Ciencias (1907), de la qual Turró n'era membre, l'Instituto Escuela (1918), els pensionats de psicologia i el ja esmentat Instituto Nacional de Psicotecnia, que després de la guerra gairebé no va veure alterada la seva tasca. A més, la major part situa l'origen de la psicologia en la neurofisiologia i els treballs de Ramón y Cajal, Simarro i Lafora. Poques vegades es tracta el caire aplicat que va tenir a Catalunya; de l'IPG català es parla poc, i menys del seu hereu després del 1939.

Aquest procés d'oblit va anar en paral·lel a l'exili intern i extern de molts autors. El 1945 Mira va començar a dirigir al Brasil l'Institut d'Orientació Professional de la Fundació Getulio Vargas. Fins al 1947 no va publicar el *Manual de orientación profesional*, on recollia la seva feina a Catalunya. De tot això, i més que passava, no se'n va fer cap ressò a la Sociedad Española de Psicología ni a la Escuela de Psicología de la Universidad de Madrid fundades el 1955. Barcelona i la seva història seguien quedant al marge d'aquestes iniciatives per reactivar la psicologia. En la primera postguerra, els béns de Mira varen ser confiscats o destruïts i les seves obres retirades de les biblioteques fins que gairebé no va quedar rastre del seu nom.

Després d'una intensa etapa americana, el 16 de febrer de 1964, Mira morí al Brasil. Va ser la fi d'una figura irrepetible que s'identificà per sempre amb la psicotècnia catalana i que eclipsà el que l'envoltava, fet que també li va provocar conflictes i enveges. Poques paraules poden afegir-se al retrat que en fa Garcia i Sevilla (2006), quan diu que era un empirista, creatiu

i pràctic, investigador i docent, psicòmetre de laboratori, experimentalista de la personalitat, clínic progressista, organitzador dinàmic, catalanista, d'esquerres... Aquell mateix any a Barcelona es creava la Fundació Nova Sageta i poc després morien també Pi i Sunyer i Moragues. Una època s'acabava.

L'any 1968 van començar a canviar algunes coses. L'IEC feia una segona ampliació amb noves seccions, però sense cap dedicada a la psicologia, fet que va coincidir amb la celebració del cinquantenari de la creació de l'IOP i l'autorització per a l'establiment d'una llicenciatura en l'especialitat de psicologia a la Facultat de Filosofia i Lletres. També poc després, a instàncies de l'associació Aspanias, s'inaugurava al Park Güell, amb una plantada de seixanta arbres, una estela de l'escultor Rafael Solanich en memòria de Moragues.

Una altra desaparició, la de Galí el 1969, va deixar un llegat clau per a la memòria en forma de col·lecció de volums sobre la història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 a 1936. A aquesta herència, divulgada per la Fundació Alexandre Galí, cal afegir moltes altres que van des de les seves propostes metodològiques per a l'avaluació escolar fins a la continuïtat en la renovació pedagògica i la mateixa creació de centres escolars on dur-la a terme.

El 1972 va ser un altre moment clau per a la memòria, la Càtedra de Psiquiatria i Psicologia Mèdica de la Universitat de Barcelona va fer un homenatge de desgreu a la figura de Mira dedicant-li monogràficament el primer número de la revista del departament que sortiria publicada l'any següent. A aquest document de caire institucional en va seguir un altre d'acadèmic, més particular, però important per al manteniment del record. Es tracta de la tesi doctoral *La psicologia aplicada en Barcelona (1916-1936)*, defensada per Montserrat Kirchner el 1975 a la Universitat de Barcelona. En aquestes manifestacions cal considerar el difícil moment polític en què es varen dur a terme. Més endavant, l'any 1981 una nova obra de referència, *La psicologia a Catalunya* de Miquel Siguan, acabaria d'emmarcar aquest període històric i el paper de la psicologia a casa nostra. Curiosament, vint-i-cinc anys més tard aquests dos mateixos autors varen elaborar (2006) des de l'IEC un document conjunt dedicat a la figura de Georges Dwelshauvers i els començaments de la psicologia experimental a Catalunya.

Ja en plena transició democràtica es va crear el Centre Emili Mira de psicologia i psiquiatria. Uns anys més tard, l'article «La psiquiatria de postguerra contra la ciència analítica d'Emili Mira», de l'historiador Solé i Sabaté (Secció de Cultura de *La Vanguardia*, 1987), va exposar públicament tot el procés de calúmnies que van originar la llegenda negra que va patir Mira. Quatre anys després, el 1991, la Secció de Psiquiatria del Col·legi de Metges va celebrar un nou acte de reparació de la figura de Mira. Aquell mateix any la Generalitat de Catalunya publicava una obra que actualitzava les proves d'ortografia tractades a *La mesura objectiva del treball escolar* d'Alexandre Galí.

Una nova tesi, el 1993, abordava la vida i obra de Mira, mentre que l'Ajuntament de Barcelona li dedicava una plaça a Barcelona, darrere del Col·legi Jesús i Maria, des d'on va partir a l'exili

l'any 1939. El periodista Jaime Arias va publicar (*La Vanguardia*, 5 de novembre de 1993) l'article «A un psiquiatra desconocido», en què s'informava de l'acte d'inauguració.

El 8 de novembre de 1996, el doctor Frederic Munné va fer una nova mostra d'homenatge a Mira durant les Primeres Jornades de la Societat Científica Catalana de Psicologia. Aquest acte va enllaçar amb un altre de caire acadèmic, quan el mateix autor va tractar el paper de Mira en la psicologia jurídica durant la lliçó inaugural del curs acadèmic 1996-97 de la Facultat de Psicologia de la Universitat de Barcelona, celebrada el 3 d'octubre de 1996.

El mateix mes, en el centenari del seu naixement, la figura de Mira va rebre un nou reconeixement a la plaça que porta el seu nom amb la presència del doctor Eduard Rius, conseller de Sanitat d'aquell moment, i de l'alcalde Pasqual Maragall. Pel simbolisme d'aquesta data, els actes es van començar a estendre més enllà de la ciutat. Els col·legis de psicòlegs i les facultats de psicologia i de medicina de Barcelona i Madrid van organitzar diversos actes. Un fet va destacar: la publicació en diversos mitjans d'una carta d'adhesió a Mira amb dues-cents signatures d'intel·lectuals, autoritats i representants d'institucions del món de la psiquiatria, la psicologia i la medicina.

Arran de tot això, es multiplicaren els reconeixements com el del I Congrés Català de Salut Mental «Memorial Emili Mira i López», la col·locació d'una placa commemorativa a l'entrada del número 35 de la Rambla de Catalunya (darrer domicili de Mira a Barcelona) o el llibre sobre Mira coordinat per Conrad Vilanou.

Un esdeveniment especialment rellevant va ser l'exposició «Els inicis de la psicologia científica i aplicada a Catalunya (1900-1939)», dirigida per Milagros Sáiz, celebrada l'any 1998 a la Universitat Autònoma de Barcelona. Va constar de força material audiovisual amb cent deu fotografies, quatre-cents llibres, cent cinquanta documents originals, tests, cintes d'àudio i vídeo i aparells de laboratori que varen ser exposats en estands a la sala d'actes de la Facultat de Ciències de l'Educació.

Molt més recentment, el 6 d'octubre de 2002, el diari *Avui* va dedicar el suplement sobre personalitats científiques a Mira tractant de nou la trama que el va desprestigiar en l'època franquista. Mesos després, el 16 de juny de 2003, els antics centres assistencials Torribera passen a dir-se centres assistencials doctor Emili Mira i López i, el 2005, la Universitat Autònoma de Barcelona va organitzar un «Homenatge a Mira» durant l'acte acadèmic d'inauguració del Programa de Peritatge Grafopsicològic. En molts d'aquests actes ha destacat la figura de Montserrat Mira, filla d'Emili Mira, que durant anys ha lluitat pel record del seu pare i de l'època viscuda a Barcelona.

Per concloure tot aquest seguit d'esdeveniments, citarem dues aportacions més, una de general i l'altra de força concreta, que connecta de nou amb el test PMK que encapçala aquest apartat. Primer, amb data de març de 2006, la presència d'Emili Mira en el món de les noves tecnologies és important. Emprant el cercador <<http://www.google.com>> amb el seu nom com a frase exacta, «Emilio Mira y López» proporcionava a finals de 2006 al voltant de deu

mil referències a la xarxa, la mateixa cerca en pàgines en espanyol n'aportava vuit-centes. Fent la cerca, però en català «Emili Mira i López», els resultats passen a ser cent vint-i-nou mil i quatre-cents vuit respectivament. Sense comentaris.

Segona, malgrat un oblit d'anys, el PMK també ha rebut quelcom més que reconeixements honorífics, ja que recentment ha experimentat un nou impuls d'actualització a Catalunya des del Laboratori Mira i López, dirigit pel Dr. Tous, amb seu a la Facultat de Psicologia de la Universitat de Barcelona. L'objectiu és estudiar les aplicacions diagnòstiques del test, però també aprofitar les possibilitats de les noves tecnologies per tal d'informatitzar la prova, fet que tindria importants repercussions en els països on s'aplica oficialment.

Totes aquestes dades són evidències d'un retorn progressiu de la memòria. Moltes han estat testimonials, però han servit per retrobar una perspectiva històrica de la psicologia a Catalunya. Tanmateix en els més de trenta anys de democràcia en què s'han estat produint aquests actes i demostracions d'adhesió no hi ha hagut cap iniciativa com les que van impulsar la creació d'institucions psicològiques abans de la Guerra Civil. Per exemple, en la institució de la qual celebrem el centenari, a dia d'avui la psicologia com a tal no té una entitat pròpia en l'estructura de l'IEC, tot i que és considerada indirectament des d'altres. L'època no és la mateixa, les necessitats són unes altres i la psicologia ha anat impregnant a poc a poc la societat. La recerca ara es fa bàsicament des del món acadèmic, els *Reports de Psicologia* (Garcia i Sevilla *et al.*, 2001; Anguera *et al.*, 2006) de l'IEC així ho mostren i, quant al desenvolupament de la psicologia de l'educació, l'orientació o la del món del treball, una xarxa d'empreses consultores, de treball temporal, gabinets psicopedagògics i consultes clíniques públiques i privades saturen el mercat. També és cert que, a banda del col·legi professional i les facultats de psicologia, s'han creat associacions i societats al país amb inquietuds diverses.

Malgrat totes aquestes iniciatives, la psicologia arrossega un greuge comparatiu envers altres disciplines que també han experimentat canvis i s'han hagut d'adaptar als temps creant noves organitzacions, però que sí que han rebut una atenció especial des de les institucions. En aquest sentit caldria un espai per a la psicologia científica feta a Catalunya que gestionés les necessitats i reptes com a país. L'any 2005, per exemple, es va presentar el projecte *Eurotesting*, el Portal Europeu de Psicologia i Avaluació que té l'objectiu de desenvolupar una plataforma multilingüe d'aplicació i gestió de tests de l'àmbit empresarial i de recursos humans mitjançant Internet, per tal d'assegurar una presència europea més gran en el camp de l'avaluació psicològica. Aquest projecte preveu diverses llengües europees, una en podria ser el català. Aquest exemple enllaça amb altres reptes pendents, també vinculats a la qualitat de l'avaluació, com són els destacats per Garcia i Sevilla el 1998 referint-se a l'adaptació de proves i barems. Paradoxalment, un país on el desenvolupament d'instruments psicològics va ser històricament un tret diferencial, ara, i des de fa anys, té una mancança de barems propis d'interpretació per no parlar de l'augment de problemes en l'adaptació lin-

güística i tècnica dels instruments. Hi ha un dèficit d'eines i també una manca de normativa de mínims que garanteixi les qualitats avaluadores que haurien de complir. De fet, aquest problema és general, ja que els requeriments tampoc no existeixen a escala espanyola, on resten a criteri dels autors, editorials i, a vegades, dels revisors, i queden fora de la supervisió dels col·legis professionals, que només hi aporten directrius sobre què s'hauria de fer. Això provoca que en els catàlegs comercials de major cobertura estatal s'incloguin poques proves en català, sovint amb barems de grups normatius desfasats i classificats encara per «regiones españolas».

Bibliografia

- AA.VV. (1973). «Emilio Mira y López». *Revista del Departamento de Psiquiatria de la Facultad de Medicina de Barcelona*, núm. 1, 1 (octubre-desembre). [Número monogràfic]
- AGUSTÍ, P.; MIRA, E. (1919). «Un nou model de taquistoscopi». *Treballs de la Societat de Biologia*, any setè. Institut d'Estudis Catalans, p. 59-65.
- ALLPORT, G. W. (1963). *Pattern and Growth in personality*. Nova York: Rinehart & Wilson.
- ANNIN, E. L.; BORING, E. G.; WATSON, R. I. (1968). «Important psychologists, 1600-1967». *Journal of the history of behavioral sciences*, núm. 4.
- ANGUERA ARGILAGA, M. T. (coord.) (2006). *Reports de la recerca a Catalunya. Psicologia (1996-2002)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- AZOY, A. (1973). «Mira y la psicología del piloto aviador». *Revista del Departament de Psiquiatria*, núm. 1, p.3-7.
- BADENES, M. *et al.* (1991). Actualització de les proves d'ortografia de *La mesura objectiva del treball escolar d'Alexandre Galí*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament.
- BANDRÉS, J.; LLAVOTA, R. (1996). «La psicología aeronáutica militar en España: los pioneros (1911-1925)». *Psicothema*, núm. 8, 3, p. 719-731.
- BENEDITO, V.; GONZÁLEZ, R. (1985). *Aportación didáctica de Alexandre Galt: la medida de la comprensión lectora*. Barcelona: Promociones Publicaciones Universitarias.
- BINET, A. (1905). «New Methods for the Diagnosis of the Intellectual Level of Subnormals». *L'Année Psychologique*, núm. 12, p. 191-244.
- BLANCO, F. (ed.) (1997). *Historia de la psicología en España. Desde una perspectiva socio-institucional*. Madrid: Biblioteca Nueva.
- BISQUERRA ALZINA, R. (1998). «Emili Mira i López i els orígens de la Psicopedagogia». A: C. Vilanou (coord.). *Mira: Els orígens de la Psicopedagogia a Catalunya*. Barcelona: Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, p. 13-23
- BURT, C. (1921). *Mental and scholastic tests*. Londres: P.S. King & Son.
- CABÓS i BADIA, LL. (1923). «La mesura de la intel·ligència». *Escola d'Estiu, Resums de l'any 1922 (llicions i conferències, etc.)*. Barcelona: Consell de Pedagogia, p. 51-60.

- CARPINTERO, H. (1989). «El psicólogo en España, notas históricas sobre su desarrollo profesional». *Papeles del Psicólogo*, núm. 36 i 37.
- D'ORS, E. (1911). «Medida convencional de la inteligencia para la determinación y clasificación de atrasados». *Revista de Educación*, núm. 1, 2, 106-108.
- DWELSHAUVERS, G. (1925). *Les mécanismes subconscients*. París : Alcan.
- (1930). *Traité de Psychologie*. París: Payot.
- ESTRANY, J. (1912). «Medida de la fatiga psíquica». *Revista de Educación*, núm. 11, p. 652-657.
- GALÍ, A. (1935). *La Prova de Burt i l'ensenyament de l'aritmètica*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Barcelona: Fascicles d'Iniciació Pedagògica. Editorial Pedagògica.
- (1936). *Tests objectius per al segon ensenyament: assajats a l'escola Blanquerna de la Generalitat de Catalunya: curs 1936-1937*. Barcelona: Publicació del Butlletí dels Mestres.
- (1983). *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 a 1936*. Llibre IX Ensenyament Universitari. Barcelona: Fundació Alexandre Galí.
- (1984). *La mesura objectiva del treball escolar*. Vic: Eumo.
- (1985). *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 a 1936*. Llibre XV Serveis tècnic-administratius. Barcelona: Fundació Alexandre Galí.
- (1986). *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 a 1936*. Llibre XVII Institut d'Estudis Catalans. Barcelona: Fundació Alexandre Galí.
- (1986). *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 a 1936*. Llibre XVI Acadèmies i Societats científiques. Barcelona: Fundació Alexandre Galí.
- (1998). *De la mesura a l'avaluació*. Vic: Eumo.
- GALLAND, A. (1987). *PMK: Psicodiagnòstic miokinètic*. São Paulo: Vector.
- GARCIA i SEVILLA, L. (1998). Els tests en la nostra llengua o Caldrà arribar a demanar un decret dels tests en català consemblant al del cinema? Debat del Ple de l'Institut d'Estudis Catalans, 23 de novembre.
- (2006). *Memòries universitàries incompletes d'un psicòleg*. [Mecanoscrit no publicat]
- GARCIA i SEVILLA, LL., et al. (dir.) (2001). *Reports de la recerca a Catalunya. Psicologia (1990-1995)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- GIESE, F. (1933). *Psicotècnia*. Barcelona: Labor.
- GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep. «Emili Mira: orientació professional i renovació pedagògica». A: Vilanou C. (coord.) (1998). *Mira: Els orígens de la Psicopedagogia a Catalunya*. Barcelona: Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona.
- IEC (1986). *Institut d'Estudis Catalans 1907-1986*. Barcelona: IEC.
- (2004). Consideracions introductòries. La recerca i el desenvolupament dels pobles. Declaració institucional, 21 d'octubre de 2004.
- IRUELA, L.M. (1993). *Doctor Emilio Mira y López. La vida y la obra. Psiquiatria, psicologia y armonía social*. Barcelona: PPU.
- KIRCHNER, M. (1975). *La psicologia aplicada en Barcelona (1916-1936)*. Barcelona: Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral]

- MANCOMUNITAT DE CATALUNYA (1922). Memòria de les tasques realitzades pel Laboratori de Psicologia durant el curs 1920-1921 i el primer trimestre dels curs 1921-1922. *Crònica Oficial*, núm. II, 2, p. 39-40.
- MIRA, E. (1920). «La prueba psicológica de las pes». *Archivos de Neurobiología*, núm. 1, 3, p. 241-250.
- (1922). «La selecció de xofers de la companyia General de Autòmnbis». *Annals de l'Institut d'Orientació Professional*, núm. 6-7, p. 60-71.
- (1934). *Com han d'esser educats els fills*. Barcelona: Laboratoris del Nord d'Espanya.
- (1939). «Psychiatric experience in the Spanish Civil War». *British Medical Journal*, núm. 1, p. 1217-1220.
- (1943). *Psychiatry in War*. Nova York: Norton & Co.
- (1944). *La psiquiatria en la guerra*. Buenos Aires: Médico-Quirúrgica.
- (1947). *Manual de Orientación Profesional*. Buenos Aires: Kapeluz.
- (1958). *Myokinetic Diagnosis*. Nova York: Harper & Row Publishers.
- (2004). *Emili Mira i López. El investigador de la personalidad humana*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- MONTOLIU, M. (1912). «Métodos para probar la capacidad intelectual de los niños». *Revista de Educación*, núm. II, 2, p. 79-80.
- MUNNÉ, F. (1996). «Emili Mira i López, primer psicòleg jurídic d'Espanya». Comunicació al Acte d'Homenatge a Emili Mira i López (1896-1996). Primeres Jornades de la Societat Científica Catalana de Psicologia, Barcelona, 8 de novembre.
- (1996b). «La psicologia jurídica d'en Emili Mira i López». Lliçó inaugural del Curs Acadèmic 1996-97 de la Facultat de Psicologia de la Universitat de Barcelona (3 d'octubre de 1996)
- MÜNSTERBERG, H. (1914). *Psicología de la Actividad Industrial [Psychology of Industrial activity]*. Madrid: Daniel Jorro, Biblioteca Científico-Filosófica.
- OTERO CARVAJAL, L. E. (2001). «La destrucción de la ciencia en España. las consecuencias del triunfo militar de la España franquista». *Historia y Comunicación Social*, núm. 6, p. 149-186.
- PARSONS, F. (1909). *Choosing a vocation*. Boston: Houghton Mifflin.
- PLYE, H. B. (1917). «L'examen mental i físic dels escolars». *Quaderns d'Estudi*, núm. I, 3, p. 199-203.
- RODRÍGUEZ MORENO, M. L. «L'orientació professional a Catalunya a principis de segle i la impagable contribució del doctor Emili Mira». A: C. VILANOU (coord.) (1998). *Mira: Els orígens de la Psicopedagogia a Catalunya*. Barcelona: Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, p. 33-39.
- RUIZ-CASTELLÀ, J. (1921). «La Conferència Internacional de Psicotècnia aplicada a l'orientació professional i a l'organització del treball». *Annals de l'Institut d'Orientació Professional*, núm. II (4), p. 19.
- SÁIZ ROCA, M. (2002). *Los inicios de la psicología científica y aplicada en Catalunya (1900-1939)*. Barcelona: Eduard Fabregat, Avesta.
- SÁIZ, M. *et al.* (1995). «Aproximación histórica a los inicios de la medición psicológica en Cataluña». *Revista de Historia de la Psicología*, núm. 16, p. 41-52.

- SÁIZ, M. *et al.* (1999). «L'Institut d'Observació Psicològica "La Sageta"». *Revista de Psicologia Universitat Tarraconensis*, núm. 21 (1, 2), p. 85-98.
- SÁIZ, M.; SÁIZ, D. (1993). *El establecimiento de la psicología científica en España*. Barcelona: Eduard Fabregat, Avesta.
- (coord.) (1996). *Personajes para una historia de la psicología en España*. Madrid: Pirámide.
- SERRA, J. (1998). «El doctor Mira, l'home de recerca i element de contradicció». A: C. Vilanou (coord.). *Mira: Els orígens de la Psicopedagogia a Catalunya*. Barcelona: Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, p. 145 ss.
- SIGUAN, M. (1981). *La Psicología a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.
- SIGUAN, M.; KIRCHNER, M. (2006). «Georges Dwelshauvers i els començaments de la psicologia experimental a Catalunya». *Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials*, núm. XXXV.
- TEA; MEPSA; GARCÍA YAGÜE, J. (1975). *Los tests más empleados en España*. Madrid: Instituto Nacional de Psicología Aplicada y Psicotécnica.
- TORTOSA, F. *et al.* (1989). «E. Mira i López en la Psicología internacional». *Revista de Historia de la psicología*, núm. 2-3, p. 189-200.
- TOUS, J. M.; VIADÉ, A.; CHICO, E. (2003). «Aplicación del psicodiagnóstico miokinético revisado (PMK-R) al estudio de la violencia». *Psicothema*, vol. 15, 2, p. 253-259.
- VILANOU, C. (1998). «De la fisiologia a la psicotècnia: Emili Mira i la constitució de la Psicopedagogia com a disciplina científica». A: C. VILANOU (coord.). *Mira: Els orígens de la Psicopedagogia a Catalunya*. Barcelona: Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, p. 41-71.